



Історія аграрної освіти в Україні на період створення ХІМЕСГу

*Ольга Сіняєва,
Микола Крекот,
Тетяна Сичова,
Андрій Сичов,
Олексій Завгородній,
Оксана Сіняєва*

Проведення реформи аграрної освіти в Україні наприкінці 20-х років здійснювалося у тісному зв'язку з реформами сільськогосподарського виробництва, а також з реформами в інших пов'язаних галузях. Реформа сільськогосподарської освіти почала здійснюватися з періоду, коли технічна модернізація сільського господарства зіткнулася з гострою нестачею інженерно-технічних кадрів. Ця проблема надзвичайно гостро постала при побудові перших механізованих зернових фабрик у 1928 р. Перехід у 1930 р. до суцільної колективізації і масового будівництва машино-тракторних станцій ще більше загострив кадрову проблему. Незважаючи на те, що в сільському господарстві Радянського Союзу у кінці 20-х років минулого століття працювали більше 2,3 тис інженерів-механіків, потреба в них складала 7577 чоловік, а на території України 1245 осіб. Взявши за основу технічної модернізації сільськогосподарську американську модель, керівництво держави враховувало, що в США з початку двадцятого століття було випущено для сільськогосподарського виробництва майже 78 тисяч кваліфікованих інженерів на 1500 гектарів посівних площ. Вже перші декрети передбачали розширення підготовки інженерних кадрів. В Україні спеціалістів в галузі сільськогосподарського машинобудуван-

ня готували Харківський технологічний інститут (зараз ХПІ), Київський і Запорізький технологічні інститути. Проте загальний обсяг випуску спеціалістів по країні у 1930 р. не перевищував 250 інженерів-механіків.

Недостатня кількість кваліфікованих спеціалістів в кадровому забезпеченні сільськогосподарського виробництва породжувала неправильне використання техніки, її недостатнє завантаження, поломки та поточну організацію ремонту та технічного обслуговування. І як наслідок вищезазначеного, термін експлуатації сільськогосподарської техніки, особливо тракторів, не перевищував два-три роки. Це впливало на якість сільськогосподарських робіт, врожайність та собівартість продукції. Проблеми, які виникли в інженерній освіті і кадровому забезпеченні інженерами-механіками, також впливали на агрономічну складову виробництва, навіть за наявності в господарстві висококваліфікованого фахівця-агронома.

В системі сільськогосподарської освіти керівництво держави не влаштовувало універсальність знань, які одержували випускники вищих навчальних закладів. Не влаштовувало і співвідношення у підготовці спеціалістів вищої та середньої кваліфікації, слабка підготовка сільськогосподарських кадрів. Згідно з прийнятими планами керівництва

держави у листопаді 1929 р. вони повинні були складати співвідношення один до одного з теоретичним навчанням і підготовка мала стати безперервною.

Реформа передбачала і більш широке впровадження методів навчання, зокрема «бригадно-лабораторного методу» замість старої лекційно-практичної системи. Ця реформа зустріла опір з боку професорсько-викладацького складу. У 1927 р. відбулась Перша Рада у справах сільськогосподарського машинознавства, вона запропонувала значно збільшити підготовку інженерів, розширити агрономічну базу інженерної освіти, збільшити на півроку термін навчання в сільськогосподарських інститутах та ввести дисципліни по сільськогосподарським машинам, тракторам та переробним механізмам для сільськогосподарської продукції. Також Рада прийняла рішення про організацію наукового інституту з сільськогосподарського машинобудування.

В Україні існувало декілька центрів з вирішення освітніх проблем сільськогосподарської механізації зокрема у Києві, Харкові та Одесі.

Активну роль в об'єднанні вчених проблемами сільськогосподарського машинобудування відіграв професор О.О. Алов, який приїхав до Харкова у 1914 р. з інститутом сільського господарства та лісництва, де він очолював кафедру «Наука про сільськогосподарські машини», а з 1915 р. став директором Ново-Олександрійського сільськогосподарського інституту. У 1928 р. він ініціював організацію у Харкові науково-дослідного інституту сільськогосподарського машинознавства та машинобудування. Саме Алов Олександр Олексійович очолив створений Український науково-дослідний інститут сільськогосподарського машинобудування, його філії знаходились у Києві і Одесі. З часом цей науково-дослідний інститут було реорганізовано в Український науковий інститут сільгоспмашинобудування (УНІСГОМ).

В червні 1929 р. під головуванням професора О.О. Алова відбулися перші збори

Науково-технічної ради у справах сільськогосподарського машинобудування, в яких взяли участь навчальні та науково-дослідні кафедри Харкова, Одеси, Києва та заводи сільськогосподарського машинобудування. Була запропонована доповідна записка в керівні органи України, в якій пропонувалось створити два спеціалізованих факультети: у Харкові зі спеціалізацією — машинобудування, а у Києві зі спеціалізацією — машиновикористання.

В цей час професор В.П. Горячкін висловив свою думку: «Настав час перестати говорити про підготовку «машинознавців» та «машинобудівників», а потрібно започаткувати підготовку спеціалістів з сільськогосподарських машин та знарядь в повному об'ємі».

Гуть такого підходу полягала в тому, щоб не тільки підняти на новий рівень сільськогосподарську освіту, пристосувавши її до вирішення завдань з створення механізованого виробництва, а й тісніше пов'язати її з галузями промисловості, перетворивши сільськогосподарські інститути в наукові центри агропромислового комплексу.

Професор О.О. Алов підтримував таку ідею і теж наполягав на універсалізації та комплексному розвитку сільськогосподарської освіти. О.О. Алов вважав, що підготовка інженерних кадрів для сільського господарства повинна бути високоякісною, як і підготовка інженерів для роботи в промисловості.

Нова реформа від 12 червня 1930 р. «Про організацію Вищих навчальних закладів і Вищих технічних училищ і про передачу їх у розпорядження відповідним службам» розділила Харківський сільськогосподарський інститут на Харківський інститут зернових культур і Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства (ХІМЕСГ). Інженерна сільськогосподарська освіта була розділена між різними відомствами.

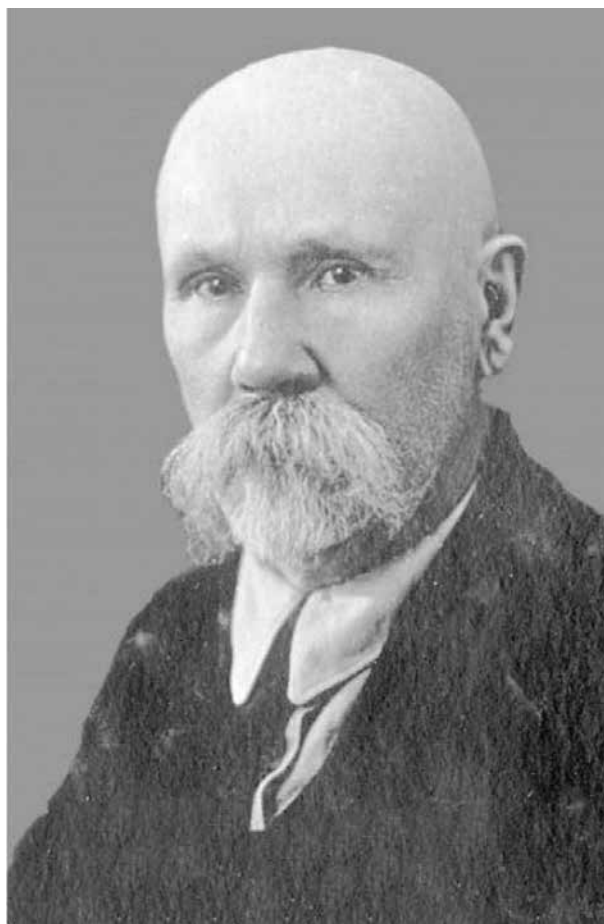
Цим реформам протистояли професори. Але опір було зламано. Для цього

влада застосовувала різноманітний арсенал засобів: від тиску до залякування і до звільнення з роботи та арешту небажаних професорів та викладачів.

З липня 1930 р. професор О.О. Алов був призначений заступником директора ХІМЕСГу. Цей інститут був заснований на базі відділень механізації та електрифікації Харківського і Полтавського сільськогосподарських інститутів, він відіграв головну роль у підборі кадрів для нового інституту, технічного оснащення матеріально-технічної бази новоствореного інституту, розробці навчальних програм, планів, організації набору студентів. В подальшому ХІМЕСГ отримав статус державного університету, а згодом і національного — Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, зараз це об'єднаний університет, який має назву Державний біотехнологічний університет, до складу якого увійшли чотири університети: Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, Харківська державна зооветеринарна академія, Харківський державний університет харчування та торгівлі.

З іменами В.П. Горячкіна та О.О. Алова пов'язують створення Харківського інституту механізації і електрифікації сільського господарства. Відносно особистого ставлення професора Алова до проблем інженерної освіти, то він у 30-ті роки віддавав перевагу мовчанню, що було обумовлене необхідністю забезпечення особистої безпеки в умовах тодішнього державного устрою.

Вже у 1932 р. почалося виправлення найбільш гострих проблем, спричинених дією раніше прийнятої реформи: укрупнювалися вищі навчальні заклади, розгорнулася боротьба за якість навчання, збільшилась їх тривалість, ліквідувалися раніше запроваджені методичні новації, такі як бригадно-лабораторний метод тощо. На Всесоюзній



Алов Олександр Олексійович
(09.11.1872 — 11.11.1938)

наradі директорів сільськогосподарських інститутів, яка відбулась у 1934 р., було визначено головне завдання для вищих навчальних закладів по механізації сільського господарства. Так, було вирішено покращити їх технічне забезпечення, оснастити повним комплектом тракторів та сільськогосподарських машин, автотранспортом та організувати при кожному інституті навчально-виробничі та ремонтні майстерні.

Ця реформа не була в необхідному обсязі забезпечена матеріально. Новим інститутам не вистачало приміщень, нерідко була відсутня навчально-лабораторна база, гуртожитки. У такій ситуації перебував і Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства. Хоча рішенням державної комісії з реорганізації сільськогосподарського інституту йому тимчасово було передано будівлі у центральній частині

міста Харкова, які у подальшому збереглися у його складі. Та все ж не вистачало підручників, навчальних посібників, програм, викладачів, необхідного обладнання. Важкими були і побутові умови проживання перших студентів. Гуртожитки були переповнені, погано опалювалися, часто залишалися без води. Гостро стояла проблема харчування (особливо в період голодомору 1932 — 1933 рр.). Та не зважаючи на все інститут розвивався у більшій мірі за рахунок ентузіазму викладачів та студентів: вони спільно обладнали навчальні корпуси, лабораторії, працювали на благоустрій території, та ремонті навчальних корпусів, гуртожитків.

У 1933 р. було відкрито аспірантуру. Загальна кількість студентів у 1933 р. складала 700 осіб, у цьому ж році відбувся перший прискорений випуск спеціалістів. ХІМЕСГ було визнано одним з кращих сільськогосподарських інститутів країни.

Радянська система підготовки інженерних сільськогосподарських кадрів активно розвивалась не тільки у 30-ті роки, але і в післявоєнний період. До середини 80-х років ХХ ст. випуск інженерів для сільського господарства досяг по Союзу 10,3 тисяч спеціалістів щорічно.

Це дозволило забезпечити інженерними кадрами радгоспно-колгоспну систему, яка стала органічною частиною планової економіки, єдиної державної технічної політики в сільському господарстві.

Література

1. Бойко О.Д. Історія України : навч. посіб. Київ, 2005.
2. Борисенко В. Курс української історії. Київ, 1997.
3. Воронянський О.В. Історія України : навч. посіб. Харків, 2005.
4. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. Київ, 1990.
5. Крип'якевич І.П. Історія України. Львів, 1990.
6. Очерки политической истории Украины. Харьков, 1994.
7. Панченко П.П., Шмарчук В.А. Аграрна історія України. Київ, 2000.
8. Політична історія України. Харків, 1996.
9. Політична історія України : навч. посіб. Київ, 2001.
10. Рибалка І.К. Історія України : у 2-х ч. Харків, 1995 ; 1997.
11. Смолій Є.А., Степанков З.С. Українська державна ідея XVII — XVIII ст. Київ, 1997.
12. Солдатенко В.Ф. Українська революція: концепція та історіографія. Київ, 1997.
13. Шевчук З.П., Тараненко М.Г. Історія української державності. Київ, 1999.
14. Ефименко А.Я. История украинского народа. Київ, 1990.

27.07.2023